

TRANSITIO AD PLEBEM – PŘÍPAD PUBLIA CLODIA PULCHERA¹

Kamila Stloukalová

Úvod

Římské právo nás může zaujmout svou precizností, propracovaností, rozsáhlostí, aktualností, užitečností. Jistě bychom našli mnoho dalších přílehlavých charakteristik. Pro právní romanisty a další vědce zabývající se antikou však je, vedle výše uvedeného, fascinující i to, co z římského světa ještě stále nebylo stoprocentně objasněno. Institut, jímž se bude blíže zabývat tato práce, představuje jedno z bílých míst, ohledně jejichž popsání se přou romanisté již staletí.

Přechod patricije mezi plebeje, pro něž latina používá spojení *transitio ad plebem*, popisují encyklopedie týkající se antiky a konkrétně římského práva velice různorodě. Jednou jako proces, kdy se osoba, která je patricijem, dostává mezi plebeje, aby se mohla stát tribunem plebis a lépe prosazovat své politické cíle pomocí *adoptio*,² méně explicitně z hlediska účelu je pak vylíčena jako termín, který značí přechod *patris familias* do plebejského stavu, přičemž tato procedura se odehrává na *comitia curiata* svolaná nejvyšším pontifikem, kde se otec rodiny vzdává svých rodinných a rodových kultů.³ Další definice v Bergerově *Encyclopedic Dictionary of Roman Law* říká, že jde o přechod z patricijského do plebejského stavu, který přináší novému plebejovi výhodu zvolitelnosti do úřadu plebejského tribuna. Dochází k němu pomocí adopce plebejem. Tento proces se podle autora prý odehrává před plebejským shromážděním (*concilium plebis*).⁴ Nakonec uveďme ještě popis, který nám poskytuje *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Zde se uvádí pod heslem „plebs“, že plebejem bylo možno se stát jak nepřímými metodami (stávali se jimi noví římstí občané, ať už byli původně cizinci nebo otroky, dále pak osoby, které již římskými občany byly, propuštěné z moci otcovské emancipací nebo adoptované plebejem), tak metodou přímou. Ta se nazývala právě *transitio ad plebem*, kdy byl dotčený patricij přijat přímo aktem plebejského shromáždění za plebeje. Patricij se vzdával svého původního postavení a žádal o vstup do plebejského stavu.⁵

¹ Tato práce vznikla na základě plné finanční podpory GA UK a je výstupem grantového projektu č. 1222213 s názvem: „Rodina v římském právu. Postavení jejich členů jako formativní rámec pro fungování právního systému“.

² BARTOŠEK, Milan: *Encyklopedie římského práva*. Praha: Academia, 1994, heslo: transire.

³ *Dizionario giuridico romano. Tomo I*. Terza edizione. Napoli: Simone, 2000, heslo: Transitio ad plebem.

⁴ BERGER, Adolf: *Encyclopedic Dictionary of Roman Law* [online]. Repr. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1991, heslo: Transitio ad plebem. Dostupný na: <http://www.ebookdb.org/reading/GA107F3EG66B24G3G633G660/Encyclopedic-Dictionary-Of-Roman-Law> [cit. 3. 3. 2016].

⁵ SMITH, William, LL. D. – WAYTE, William – MARINDIN, George Eden (eds.): *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities* [online]. London: John Murray, 1890, heslo: plebs. Dostupný na: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0063:entry=plebes-cn&highlight=transitio%2Cad%2Cplebem> [cit. 3. 3. 2016].

Již z výše uvedených definic je zřejmé, že chápání *transitio ad plebem* rozhodně není jednotné, ba co víc, že se představy o tom, co je pod tento termín zahrnuto, diametrálně liší. Celý proces *transitio ad plebem*, podmínky jeho uskutečnění, i jeho následky, zůstávají obestřeny tajemstvím až do současnosti. Je tomu tak proto, že výslovných⁶ či implicitních⁷ zmínek o případech *transitio ad plebem* v různých antických literárních památkách máme jen málo, a to v drtivé většině nepříliš popisných. Navíc jsou rozprostřeny do časového úseku přibližně pěti století. Někteří autoři jsou také dost skeptičtí ohledně toho, zda se skutečně uváděné přechody jednotlivých osob mezi plebeje odehrály nebo jde jen o legendy.⁸ I přes tyto námitky lze vcelku jistě díky dokladům, které máme, říci, že institut *transitio ad plebem* existoval, a že jej Římané využívali.

Vedle těchto obecných konstatování nám však informace, které můžeme zjistit ze starověkých textů, k vytvoření celkového obrázku o tomto institutu příliš nepomáhají, naopak, jednotliví autoři z týchž textů vyvozují zcela odlišné závěry, které více či méně zdařile odůvodňují. Od 19. století bylo představeno mnoho různých teorií týkajících se důvodů transice, způsobu, jakým probíhá, a jejích důsledků. Zatímco ohledně prvního hlediska, tedy proč chtěl někdo z patricijského rodu přejít mezi plebeje, panuje v zásadě shoda, o dvou dalších se to rozhodně říct nedá. Tato práce se zaměří na jednotlivá výše uvedená hlediska, uvede výchozí (antické) zdroje poznání, shrne názory jednotlivých moderních badatelů a uvede i autorčinu představu o *transitio ad plebem*.

Důvod přechodu patricije mezi plebeje

Kdo přesně byli plebejové a odkud pocházeli, není dodnes úplně jasné. Jde o společenskou vrstvu sice svobodných římských občanů, svým postavením však zpočátku nerovných patricijům – privilegované vrstvě, která původně jako jediná mohla zastávat vedou-

---

Např. také Josef Král uvádí, že do plebejského stavu bylo možno se dostat (vedle narození) udělením občanství, přestěhováním Latinů do Říma, manumissí, adopcí či adrogací a *transitio ad plebem*. KRÁL, Josef: *Státní zřízení římské*. Praha: nákladem Jednoty českých filologů v Praze, 1921, s. 51.

⁶ Jako příklad uveďme Suetoniovo vyprávění, že rod Octaviů, od Servia Tullia patricijský, přešel k plebejům, ale za Caesara se vrátil do patricijského stavu. Suet. *Aug. 2: Ea gens a Tarquinio Prisco rege inter minores gentis adlecta in senatum, mox a Servio Tullio in patricias tractata, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magno intervallo per Divum Iulium in patriciatum redit.* „Ten rod byl od krále Tarquinia Priska přibrán do senátu mezi rody menšího významu, hned však již Serviem Tulliem byl převeden mezi rody patricijské; postupem doby přešel do stavu plebejského a po drahném mezidobí jej zase božský Julius vrátil do patriciátu.“ Překlad podle SÜETONIUS. *Životopisy dvanácti císařů*. Přel. Bohumil Ryba a Jana Nechutová. Praha: Svoboda, 1974, s. 73.

⁷ Např. když se plebejským magistrátem stane někdo, jehož rod je patricijský, nebo vedle konzula-patricije zastává tento post osoba opět původně z patricijského rodu. V takových případech je podle V. Groha na místě předpokládat, že došlo k přechodu mezi plebeje. Nejčastěji se uvádí příklad patricijského rodu Serviliů, z něhož pocházeli i bratři Gaius Servilius Geminus a Marcus Servilius Pulex Geminus, kteří oba zastávali plebejské magistratury, resp. druhý jmenovaný byl v roce 202 př. n. l. konzulem zvoleným „za plebeje“ společně s patriciem Tiberiem Claudiem Neronem; taktéž Sulpiciové byli rodem patricijským, ale P. Sulpicius Rufus vykonával v r. 88 úřad tribuna lidu. GROH, Vladimír: *Transitio ad plebem. Listy filologické / Folia philologica*. 1916, roč. 43, č. 3/4, s. 163. Srov. TATUM, W. Jeffrey: *The Patrician Tribune. Publius Clodius Pulcher*. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press, 1999, s. 93–94.

⁸ Přehled osob či rodů, o nichž se hovoří v antické literatuře v souvislosti s *transitio ad plebem*, nebo o nichž se alespoň usuzuje, že tímto způsobem přešli z patricijského rodu mezi plebeje, shrnuje ve své studii např. GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 161–164; MOMMSEN, Theodor: *Römische Forschungen*. Erster Band [online]. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1864, s. 123–127. Dostupné na: <https://archive.org/stream/rmischeforschun01mommsoft#page/n3/mode/2up> [cit. 9. 1. 2017]. Právě Mommsen varuje, že k některým případům je třeba přistupovat velmi kriticky, protože může jít pouze o smyšlené přechody k plebejům, nikoli skutečné.

cí vojenské, úřední a kněžské funkce. Postupem času, a za pomoci různých prostředků, se plebejové prosazují i v oblastech ovládaných pouze patricií. Uvolňují se pro ně jednotlivé kněžské funkce i magistratury (konzulát, praetura, atd.), vytváří se nové, určené pro jejich ochranu i obhospodařování vlastních záležitostí (tribuni plebis, plebejští aedilové), mají vlastní shromáždění (*consilia plebis tributa*), na němž přijímají své vlastní normy, které se posléze stávají závaznými nejen pro ně, ale i pro patricije (plebiscita).

Důvod pro přechod z patricijského stavu do postavení plebeje v nejstarších dobách mohl snad spočívat v rozdílnosti společenských stavů, která zabraňovala uzavírání sňatků. Pokud si tedy *pater familias* z patricijského rodu chtěl vzít za ženu plebejku, mohl to učinit, pokud se sám stal plebejem, což jako odůvodnění podstoupení tohoto přechodu uvádí právě *Dizionario giuridico romano*.⁹ Tento zákaz byl však zrušen v počátcích republiky zákonem Canuleiovým (445 př. n. l.).¹⁰

Časem se prosazují důvody zcela jiné než rodinné. Jak již název článku naznačuje, přechod patricije mezi plebeje se stává především nástrojem politického boje vedeného mocenskými ambicemi jednotlivců (či rodů). *Transitio ad plebem* je zmiňováno již za rané republiky zejména ve spojení s tribunátem, neboť tento úřad byl přístupný pouze plebejům.¹¹

Tribunát vznikl podle tradice roku 494 př. n. l., a od skromného počátku se postupně rozšířil z hlediska pravomocí s ním se pojících do imponantních rozměrů. Původním účelem ustanovení úřadu tribunů bylo zajištění ochrany plebejského obyvatelstva před zvlášť patricijů. K tomu sloužily pravomoci: *ius auxilii* (právo zastat se plebeje), posléze *ius intercessionis*, tedy právo vetovat rozhodnutí odporující plebejským zájmům, které mohli tribunové využít vůči ostatním magistrátům, a *ius coërcendi* spočívající v možnosti tribuna trestat toho, kdo se protivil jeho příkazu. Tribunové svolávali plebejské shromáždění (*concilium plebis*), předsedali mu a měli zde zákonodárnou iniciativu, která se stala zásadní v době, kdy byla plebiscita zrovnoprávněna se zákonem.¹² Získali též oprávnění

⁹ Viz pozn. č. 3.

¹⁰ K přijímání tohoto zákona viz blíže Liv. 4, 1 an.

¹¹ Přesto se v Liviovi dočteme, že v roce 449 př. n. l. byli mezi tribuny lidu doplňovací volbou kooptováni dva patricijové – Spurius Tarpeius a Aulus Aeternius:

Liv. 3, 65: *Noui tribuni plebis in cooptandis collegis patrum uoluntatem fouerunt; duos etiam patricos consularesque, Sp. Tarpeium et A. Aeternium, cooptauere.* „Noví tribuni lidu při vlastní doplňovací volbě spolutribunů vyhověli vůli otců a zvolili také dva patricijské a bývalé konzuly Spuria Tarpeia a Aula Aeternia.“ Překlad podle LIVIUS, *Dějiny*. Přel. Pavel Kucharský, Čestmír Vránek. Praha: Svoboda, 1971, s. 310.

Ačkoliv se zde výslovně neuvádí pojem transice, Vladimír Groh usuzuje, že vzhledem k tomu, že patricijové neměli přístup k funkci plebejského tribuna lidu, museli být uvedení muži nejprve převedeni mezi plebeje. Také Theodor Mommsen v *Römische Forschungen* tento případ komentuje s tím, že předpokladem, aby oba muži, bývalí patricijští konzulové, mohli být přijati mezi tribuny, je jejich vystoupení z patricijského stavu. Zároveň dodává, že neví, jak interpretovat tento a podobné případy v otázce přípustnosti přijetí úřadu tribuna plebis, pokud by zároveň byl zachován patriciát dotčených osob. GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 162. MOMMSEN, T.: *Römische Forschungen, op. cit.*, s. 124.

Livius dále píše i o Luciu Minuciovi, který byl převeden k plebejům, a stal se jedenáctým tribunem lidu, přibráným k původním deseti doplňkovou volbou.

Liv. 4, 16: *Hunc Minucium apud quosdam auctores transisse a patribus ad plebem, undecimumque tribunum plebis cooptatum seditionem motam ex Maelianae caede sedasse invenio.* – „U některých historiků nalézám, že tento Minucius přešel od otců k plebejům, že byl přibrán doplňkovou volbou a že jako jedenáctý tribun uklidnil vzbuření vzešlé ze zavraždění Maelia.“ Překlad podle LIVIUS, *op. cit.*, s. 344.

I tento případ je poněkud obtížně vysvětlitelný, neboť tribunů nebylo v historii více než deset. Podivuje se nad tím i sám Livius, který nepovažuje za pravděpodobné, že by zvýšený počet tribunů lidu nechťeli plebejové uchovat i nadále. Nicméně, *transitio ad plebem* je tu již zmíněna výslovně, a kdyby to bylo něco neznámého nebo úplně neobvyklého, i nad tím by se Livius určitě pozastavil.

¹² Uvádí se, že k tomu došlo zákonem Hortensiovým v roce 287 př. n. l.

svolávat senát, a v posledně jmenovaném i zasedat. Zajištěna jim byla nedotknutelnost (*sacrosancti*). Od Atiliova zákona ze začátku 2. stol. př. n. l. mohl *praetor urbanus* spolu s většinou plebejských tribunů rozhodnout o jmenování poručníka osobě, která jej potřebovala.¹³ Počínaje Augustem si císaři nechávali udělit tribunskou moc,¹⁴ což jasně značí, jaký význam si tento úřad, resp. pravomoci s ním spojené, vydobyl.

Není tedy tak úplně divu, že v průběhu republiky si patricijové činili zásluku na tento post. V takovém případě, že ovšem museli vzdát svého společenského stavu a přejít k plebejům. V době, kdy se *transitio ad plebem* začala uplatňovat k politickým účelům, už však tribunové neplnili jen svou původní funkci ochránců plebejů, ale někteří se také snažili dosáhnout vlastního prospěchu a výhodného postavení pro uskutečňování svých vytýčených cílů. Ze strany patricijů mohlo být motivem zastávání úřadu plebejského tribuna i oslabení vlivu tribunů, a tím i lidu, právě za využití již zmiňovaného práva intercese, jímž bylo jednoduše možno zablokovat nepříjemný (plebejům prospěšný) návrh.¹⁵ Vedle toho se přechod k plebejům uskutečňoval i proto, že pak měl „původní patricij“ větší šanci zastávat i jiné úřady, například prosadit se jako konzul.¹⁶

Můžeme shrnout, že až na nejstarší doby, kdy se přechod mezi plebeje mohl uskutečňovat ze soukromoprávních (rodinných) důvodů (byť o konkrétních takových případech nemáme doklady), byla *transitio ad plebem* již od počátků republiky využívána čistě politicky. Na žebříčku politických důvodů pak nejdříve stojí snaha zastávat úřad tribuna lidu. Tyto ambice, a tím i přechody patricijů mezi plebeje, pak logicky končí v období počátku císařství, kdy se vliv magistrátů snižuje a jejich funkce kumuluje ve své osobě princeps.

Idyla vzácné shody ohledně důvodů, pro které docházelo k *transitio ad plebem* bude v další kapitole vystřídána různorodými názory na způsob, kterým byl přechod k plebejům prováděn, a na jeho důsledky.

Způsob a důsledky *transitio ad plebem*

Způsobem, jakým probíhala *transitio ad plebem*, a jejími důsledky se zabývalo a zabývá mnoho badatelů píšících o starověkém Římě, především romanistů, ale nejen jich. Zajímavé je ovšem to, že jejich názory se někdy neshodují téměř ani v základních rysech. V čem se ovšem autoři naopak shodují, je výchozí zdroj poznání. Většina ve svých tezích vychází zejména z informací o pokusech Publia Clodia Pulchera dostat se mezi plebeje, a to především proto, že o tomto muži máme daleko více zpráv, než o jiných osobách podstoupivších *transitio ad plebem*. Z toho důvodu se nám bude k pochopení celého případu hodit krátký exkurz do života této známé postavy římských dějin.

¹³ HEYROVSKÝ, Leopold: *Dějiny a systém soukromého práva římského. Díl II.* Praha: J. Otto, 1921, s. 319.

¹⁴ Viz Suet. *Aug.* 27, *Tib.* 9 a 16, *Vesp.* 12, *Titus* 6.

¹⁵ Zajímavý je i důvod, proč se proti takovému „záškodnickému“ jednání nebránili samotní plebejové. Vladimír Groh uvádí vysvětlení, které poskytl ve svém díle byzantský kronikář žijící ve 12. století Ioannes Zonaras (*Zon.* 7, 15): patricijové přešli mezi plebeje kvůli zastávání úřadu plebejského tribuna byli trpěni proto, aby případně omezovali snahu ostatních tribunů z řad „původních“ plebejů zneužít moci jim svěřené. GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 164.

¹⁶ KRÁL, J., *op. cit.*, s. 51. Plebejové byli v přístupu k úřadu konzula zvýhodněni tím, že od r. 367 př. n. l. mohl být ze dvou konzulů patricijů pouze jeden, zatímco plebejové mohli zastávat zároveň obě místa. Větší šanci k získání této magistratury pak měli logicky plebejové. Tak uvažoval i Gaius Clodius Pulcher, bratr známějšího Publia Clodia Pulchera, který měl v úmyslu stát se plebejem, aby vyloučil situaci, že by si konkuroval v kandidatuře na post konzula s patricijem M. Aemiliem Scaurem. Cic. *pro Scauro* 33, 34. GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 164.

Příběh Publia Clodia Pulchera

Publius Clodius Pulcher pocházel z bohatého a slavného patricijského rodu Clodiů.¹⁷ Vstoupil do povědomí římského lidu nejprve jako hlavní aktér „aféry Bona Dea“. Stalo se to roku 62 př. n. l., kdy se Clodius vkradl do domu Gaia Iulia Caesara, nejvyššího velekněze, za jeho manželkou Pompeiou, a to právě v prosincové noci, kdy se slavilo mysterium Dobré Bohyně, jemuž směly být přítomny pouze ženy. Byl však odhalen a z této návštěvy pak vypukl skandál, kterým se zabýval i senát. Naproti tomu Caesar sám proti Clodiově nepodnikl nic, neboť v něm viděl možného budoucího politického spojence. Vylíčení této záležitosti by vystačilo na knihu, nicméně pro naše účely postačí sdělení, že Clodius byl sice souzen za porušení náboženského úkonu, ale nakonec porotním soudem osvobozen, což jeho odpůrci zdůvodňovali masivním podplácením jednotlivých soudců.¹⁸ Ačkoli k odsouzení nedošlo, Clodius se v této době stal terčem kritiky různých významných osob – za všechny můžeme uvést Cicerona.¹⁹ Následující roky Clodius zasvětil dosažení magistratury určené pouze pro plebeje – tribuna plebis –, což se mu v roce 58 př. n. l. také povedlo.

Mezi lidem byl Clodius oblíbený a jeho obliba ještě vzrostla, když v průběhu svého tribunátu prosadil několik demagogických zákonů směřovaných proti optimátům – např. *lex Clodia de collegiis* či *lex Clodia frumentaria* (cílem však byl vzrůst popularity, nikoli pomoc lidu). Jeho stoupenci zformovaní do bandy ovládali římskou ulici, přispívali k rozvratu republiky, zastrášovali odpůrce. Clodius zemřel při jednom ze střetů své tlupy a Milonova²⁰ gangu v r. 52 př. n. l. Stalo se to na Appiově cestě poblíž chrámu Dobré Bohyně, což někteří považovali za znamení, že jej dostihla božská pomsta za dávnou urážku, za niž nebyl soudně potrestán.²¹

¹⁷ Clodius je lidový tvar rodového jména Claudius. Jeho předkem byl např. Appius Claudius Caecus, slavný římský politik, který se stal roku 312 př. n. l. censorem, a v tomtéž roce nechal vybudovat *via Appia*, silnici spojující Řím s městem Capua. Inicioval také výstavbu prvního římského vodovodu. Z právního hlediska jej známe jako autora sbírky legisakcí, později uveřejněné údajně jeho písařem Gnaeem Flaviem. Viz D. 1, 2, 2, 7 a 35 (Pomp. lib. sing. enchir.). BLAHO, Peter – SKŘEJPEK, Michal – VAŇKOVÁ, Jarmila a kol.: *Digesta seu Pandectae : Tomus I: Liber I–XV : Fragmenta selecta. Digesta neboli Pandekty: Svazek I: Kniha I–XV : Vybrané části*. Praha: Karolinum, 2015.

¹⁸ KINCL, Jaromír: *Deset slavných procesů Marka Tullia*. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 171 an.

¹⁹ Historie vztahu obou mužů je sama o sobě velice zajímavá a poutavá a opět nelze než konstatovat, že by vyдалa na samostatnou knihu. Cícero při zmíněném procesu přímo proti Clodiově svědčil a vyvrátil jeho alibi, což mu přineslo Clodiovu zášť, která se projevila, jakmile se Clodius stal tribunem lidu. Tehdy vedle dalších zákonů prosadil i *lex Clodia de capite civis Romani* a na ni navazující *de exilio Ciceronis*, jíž donutil Cicerona odejít do vyhnanství. Clodius v Ciceronově nepřítomnosti zabavil jeho majetek, který měl být prodán v dražbě, nechal zbourat jeho dům na Palatinu a toto místo zasvětit bohyni *Libertas*. Poté, co byl Cícero povolán zpět v roce 57 př. n. l., pronesl k pontifikům řeč *De Domo Sua*, v níž zevrubně probral celou stávající situaci, snesl mj. argumenty, proč se Clodius vůbec neměl stát tribunem, zkritizoval v ní Clodiovu činy, a žádal, aby došlo ke zrušení zasvěcení pozemku. Toho také i přes Clodiův odpor nakonec dosáhl. Viz také Cic. *Att.* 4, 1, 7; 4, 2.

²⁰ Titus Annius Milo byl tribunem v roce 57 př. n. l. Pompeius jej a jeho kolegu v úřadě – Publia Sestia – přesvědčil, aby vystoupili proti Clodiově, přičemž střety jejich skupin trvaly dalších pět let. V r. 52 př. n. l., po Clodiově smrti, se Řím pořád nemohl vymanit z anarchie, a tak byl Pompeius prohlášen jediným konzulem bez kolegy. Následně Pompeius zavedl opatření vedoucí k potrestání osob zodpovědných za nedávné případy korupce a násilí, mezi nimiž byl právě i Milo. Ten odešel do vyhnanství do dnešní Marseille. V roce 48 př. n. l. se zúčastnil neúspěšného povstání proti Caesarovi a byl zabit v jižní Itálii. Viz ADKINS Lesley – ADKINS Roy A.: *Antický Řím. Encyklopedická příručka*. Přel. Petr Kitzler, Mai Havrdová Fathi. Praha: Slovart, 2012, s. 16–17. BOATWRIGHT, Mary T. – GARGOLA, Daniel J. – TALBERT, Richard J. A.: *Dějiny římské říše*. Přel. Ladislav Stančo, Jan Kysela. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012, s. 249 an.

²¹ Blíže ke Clodiovu životu především již zmiňovaná kniha od J. W. Tatuma.

Pro nás budou důležité z Clodiova života především roky 60 a 59 př. n. l. V těchto dvou letech totiž Clodius učinil několik pokusů o přechod k plebejům, aby naplnil podmínku pro zvolení do kýženého úřadu. Jak již víme, úřadu nakonec dosáhl, ale jednoduchá cesta, a to ani z právního hlediska, k tomu nevedla. Popsat, co přesně se dělo v inkriminovaných letech, není vůbec jednoduché, neboť máme jen několik textů, o něž se můžeme opřít, a ty nejsou pro tento účel ani dostatečné, ani jasné.

Antická literatura a léta 60 a 59 př. n. l.

Nejdůležitějšími zdroji jsou především dopisy Marka Tullia Cicerona, dále pak některé další zmínky v řečech, které pronesl poté, co se vrátil z exilu. Souvisleji (i když i tak velmi stručně) o událostech dvou výše uvedených let hovoří Cassius Dio ve svém díle *Historiae Romanae*. Svědectví těchto autorů si připomeneme v rámci dalšího vyprávění o Clodiově.

Poté, co skončil proces o narušení obřadu Dobré Bohyně, odebral se Clodius, jako již dříve zvolený kvestor, někdy v polovině roku 61 př. n. l. na Sicílii. Po svém návratu, nejspíš ke konci téhož roku, se začal Clodius ucházet o tribunát. Jeho věci se ujal tribun lidu Gaius Herennius, který navrhoval, aby o Clodiově věci (přechod mezi plebeje) hlasovalo celonárodní shromáždění na Martově poli. Konsulem byl v té době Metellus,²² o němž Cicero prohlašuje, že o Clodiově „*dicis causa*“ navrhuje totéž. To sděluje dopisem ze dne 20. ledna roku 60 př. n. l. příteli Titu Pomponiu Attikovi:

Cic. *Att.* 1, 18, 4–5: „Jedním z tribunů lidu je jakýsi Gaius Herennius, kterého možná ani neznáš – ačkoliv můžeš ho znát, protože je z tvé tribue a jeho otec vám obvykle rozdával peníze. Ten chce z Publia Clodia udělat plebeje a podává návrh, aby o Clodiově věci hlasovalo celonárodní shromáždění na Martově poli.

Metellus je výtečný konzul a můj přítel, ale zmenšil si svou autoritu tím, že jen aby se neřeklo, navrhl o Clodiově totéž.“²³

Tyto návrhy však narazily na veto, jak opět dokumentuje Cicero v dopise z 15. března roku 60 př. n. l.:

Cic. *Att.* 1, 19, 5: „To je asi vše o politickém dění, pokud si ovšem nemyslíš, že má politický význam to, že jakýsi Herennius, tribun lidu, příslušník tvé tribue a člověk zjevně ničemný a nemajetný, se už víckrát snažil prosadit u lidu převedení Publia Clodia mezi plebeje. Pokaždé však narazil na veto. Takže tak vypadají státní záležitosti.“²⁴

V témže roce se ale Clodius stejně přihlásil jako kandidát na post tribuna plebis, o čemž opět hovoří Cicero v dopise ze začátku června roku 60 př. n. l.:

Cic. *Att.* 2, 1, 4–5: „Nyní je tu sice klid, ale kdyby snad šílenství malého Krasavce mělo postoupit dál, pak bych tě odtamtud povolal velmi naléhavě. Metellus ho skutečně velmi

²² Quintus Caecilius Metellus Celer. Jeho manželkou byla Clodia, sestra Publia Clodia Pulchera.

²³ *Est autem C. Herennius quidam tribunus pl., quem tu fortasse ne nosti quidem; tametsi potes nosse, tribulis enim tuus est, et Sextus, pater eius, nummos vobis dividere solebat. Is ad plebem P. Clodium traducit, idemque fert, ut universus populus in Campo Martio suffragium de re Clodi ferat.*

Metellus est consul egregius et nos amat, sed imminuit auctoritatem suam, quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio.

Překlad v textu podle CICERO, Marcus Tullius. *Listy přátelům. I.* Přel. Václav Marek. Praha: Arista, Baset, 2001, s. 91.

²⁴ *Haec sunt in re publica, nisi etiam illud ad rem publicam putas pertinere, Herennium quendam, tribunum pl., tribulem tuum sane hominem nequam atque egentem, saepe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere coepisse. Huic frequenter interceditur. Haec sunt, ut opinor, in re publica.*

Překlad v textu podle CICERO, M. T., *op. cit.*, s. 94.

pěkně drží v mezích a bude držet. Je to konzul milující vlast a, jak jsem o něm vždycky soudil, povahou dobrý občan.

Co se týče Clodia, nic netají. Zcela nepochybně se chce stát tribunem lidu...²⁵

Clodius ale v roce 60 př. n. l. tribunem zvolen nebyl, přičemž celou výše uvedenou situaci shrnuje souvisleji Cassius Dio, který jako důvod uvádí, že se proti zvolení postavil Metellus (jak to ostatně potvrzuje i Cicero) se zdůvodněním, že převedení mezi plebeje neproběhlo správně podle tradice, neboť k tomu bylo zapotřebí přijetí *lex curiata*:

Cass. Dio *Historiae Romanae* 37, 51: „1. Clodiova nenávist k optimátům jej po procesu přivedla k touze stát se tribunem a snažil se přimět ty, kteří zastávali tento úřad, aby umožnili přístup k němu též patriciům. Když toho nedosáhl, vzdal se patriciátu, přijal plebitu a vstoupil na plebejský sněm. 2. Okamžitě se začal ucházet o tribunát, ale nebyl zvolen, neboť se proti postavil Metellus, který s ním byl spřízněn, avšak neschvaloval jeho činy. Metellus to odůvodnil tím, že převod Clodia nebyl učiněn v souladu s tradicí; takováto změna mohla totiž být učiněna pouze kuriátním zákonem. Tím končí tento příběh.“²⁶

Následujícího roku pomohli k přechodu mezi plebeje pomocí adrogace²⁷ osoby nejlivnější – tehdejší konzul a *pontifex maximus* Caesar a Pompeius v roli augura. Stalo se to poměrně náhle, nejspíše jako reakce na Ciceronovu řeč pronesenou při obhajobě konzula Gaia Antonia, v níž se dotknul Caesarových zájmů a neopomněl ani upozornil na různé Clodiovy nekalé praktiky. Údajně již tři hodiny poté se výše uvedení dva triumvirové sešli, aby konečně pomohli Clodiovi k odstranění překážky, která mu bránila v zastávání tribunské funkce – patriciátu. Clodius-tribun jim pak měl sloužit jako nástroj proti odbojnému Ciceronovi.

Clodia tehdy osvojil dvacetiletý mladíček Fonteius,²⁸ což bylo jen jedno z vícera později kritizovaných porušení obvyklých podmínek nutných pro uskutečnění adrogace. Přesto se tímto způsobem Clodius stal plebejem. Dodejme jen, že Clodius se pod mocí svého nového *patris familias* příliš nezdržel, neboť byl promptně emancipován a stal se opět osobou *sui iuris*. Otázka provedení Clodiovy adrogace je sama o sobě velice obsáhlá, a tak se jí nemůžeme podrobně zabývat, ani citovat všechny argumenty, které proti ní snesl Cicero ve své řeči *De domo sua*, kterou přednesl pontifikům po svém návratu z vyhnanství.²⁹

²⁵ *Ac nunc quidem otium est, sed, si paulo plus furor pulchelli progredi posset, valde ego te istim excitarem. verum praeclare Metellus impedit et impediēt. quid quaeris? est consul philopatris et, ut semper iudicavi, natura bonus.*

Ille autem non simulat sed plane tribunus pl. fieri cupit...

Překlad v textu podle CICERO, M. T., *op. cit.*, s. 98.

²⁶ Překlad v textu z angličtiny autorka. Text v angličtině: „1. Clodius' [hatred] of the optimates led him after the trial to desire to be tribune, and he induced some of those who held that office to move that the patricians also be given a share in it. As he could not bring this about, he abjured his patrician rank and assumed instead the status of the plebs, and even entered their assembly. 2. He immediately sought the tribuneship, but was not elected, owing to the opposition of Metellus, who was related to him and did not like his actions. The excuse that Metellus gave was that the transfer of Clodius had not been in accordance with tradition; for this change might be made only after the introduction of a *lex curiata*. Thus ended this episode.“ Převzato z: *Dio's Roman History with an English translation by Earnest Cary*. Vol. III. [online]. London: William Heinemann – New York: The Macmillan Co., 1914, s. 181. Dostupný na: <https://archive.org/stream/diosromanhistor01lunkngoog/page/n188/mode/2up> [cit. 3. 3. 2016]. Zde se nachází paralelní řecký a anglický text.

V angličtině dále dostupné též na: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/37*.html.

V němčině dostupné na: <https://archive.org/stream/rmischegeschied01wagngoog/page/n305/mode/2up>.

²⁷ Taktéž je používán výraz *arrogatio*.

²⁸ Cic. *De domo sua* 34.

²⁹ Kritika Clodiovy adrogace se týkala vedle problematiky věku (adrogovaný byl starší než adrogátor) také samotného důvodu adrogace (tím mělo správně být zajištění potomka v případě, kdy ho již osvojitel nemůže

Pro dokreslení celkového obrazu připojíme i stručné zprávy z dalších antických zdrojů, které zanechávají Velleius Paterculus,³⁰ Suetonius³¹ a Plutarchos.³²

Vell. Pater. *Historiae Romanae* 2, 45: „... Ciceronův nepřítel na život a na smrt – co také mohli mít společného dva lidé tak odlišných charakterů – a přeběhlík od patriciů k lidu, navrhl zákon, aby byl vypovězen do vyhnanství každý, kdo dal popraviti římského občana bez soudu. A třebaže Cicero přitom nebyl výslovně jmenován, byl to útok právě proti němu.“³³

Suet. *Caes.* 20: „Když jednou Cicero na soudě bědoval nad stavem poměrů, dal Caesar ještě týž den o třetí hodině odpolední převést mezi plebejce jeho nepřítele Clodia, který se o takovýto přechod již delší dobu u otců marně ucházel.“³⁴

Suet. *Tib.* 2: „Kromě toho je obecně známo, že s jedinou výjimkou Publia Clodia, který se dal adoptovat od plebejce, a to dokonce mladšího, než byl sám, aby mohl vypudit Cicerona z Říma, ...“³⁵

Plut. *Cato Minor* 33: „Publius Clodius, kterého nezákonně převedli z třídy patriciů do třídy plebejů a zvolili tribunem lidu, ...“³⁶

Stručné shrnutí názorů moderních badatelů

Pojďme se nyní podívat alespoň na nejnámější hypotézy o způsobu, jakým se *transitio ad plebem* uskutečňovala. Nutno předeslat, že určitá část romanistů sice o Clodiově případu hovoří, avšak jen v souvislosti s adrogací z roku 59 př. n. l.³⁷ Co se odehrávalo o rok předtím, ani samotný pojem *transitio ad plebem*, však nezmiňují. To je dáno tím, že se jim bližší popisování tohoto zcela specifického institutu nehodí do příslušné kapitoly, neboť na daném místě zpravidla pojednávají o vzniku moci otce rodiny pomocí adopte a Clodius slouží jako příklad pro popsání podmínek, jejichž splnění je nutné pro uskutečnění jedné z jejich forem – adrogace. Ta vede k *mutatio familiae* osvojované osoby, která

---

zplodit přirozenou cestou, nikoli pouhý přechod k plebejům), nerespektování následků adrogace (Clodius např. nepřijal Fonteiovo jméno), a nesplnění či porušení dalších podmínek. K tomu viz blíže Cic. *De domo sua* 34–42. Nelze však zcela stoprocentně říci, zda pravidla, jejichž porušení zmiňuje Cicero, byla normativního charakteru nebo spíše jakýmsi standardem obvykle dodržovaným pontifiky. Viz např. WATSON, Alan. *Roman Private Law around 200 BC*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1971, s. 30, a na této straně také pozn. č. 4.

³⁰ Narozen kolem roku 19 př. n. l. Žil ještě v r. 30 n. l., kdy věnoval své dílo *Historiae Romanae* konzulovi toho roku Marku Viniciovi. Viz předšádka knihy VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS. *Dvojitý pohled na římské dějiny*. Z latinských originálů přeložila Bohumila Mouchová. Praha: Arista, Baset, 2013.

³¹ Pravděpodobně se narodil nedlouho po r. 70 n. l.

³² Žil na přelomu 1. a 2. stol. n. l.

³³ ... cum graves inimicitias cum M. Cicerone exerceret (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) et a patribus ad plebem transisset, legem in tribunatu tulit, qui civem Romanum indemnatum interemisset, ei aqua et igni interdiceret: cuius verbis etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. Překlad v textu podle VELLEIUS PATERCULUS a FLORUS, *op. cit.*, s. 99.

³⁴ Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum Publium Clodium inimicum eius, frustra iam pridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die horaque nona transduxit. Překlad v textu podle SÜETONIUS, *op. cit.*, s. 29.

³⁵ Praeterea notatissimum est. Claudios omnis, excepto dum taxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Cicero-nem plebeio homini atque etiam natu minori in adoptionem se dedit... Překlad v textu podle SÜETONIUS, *op. cit.*, s. 148.

³⁶ Překlad v textu podle PLÚTARCHOS: *Životopisy slavných Řeků a Římanů*. II. Přel. Václav Bahník, Antonín Hartmann, Rudolf Mertlík, Edita Svobodová a Ferdinand Stiebitz. Praha: Arista, Baset, Maitrea, 2007, s. 477.

³⁷ Např. WATSON, Alan: *The Law of Persons in the Later Roman Republic*. Oxford: Clarendon Press, 1967, s. 86.

vstupuje do familie svého nového *patris familias*, se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Jde o změnu celé rodové příslušnosti.

Romanisty, kteří se vyjadřují přímo k *transitio ad plebem* pak můžeme rozdělit na dvě skupiny, přičemž není možné zabývat se dopodrobna všemi zastánci té či oné teorie. Dále tedy budou uvedeni nejvýznamnější zástupci. Skupina první uvádí, že *transitio ad plebem* probíhala právě pomocí adrogace. Tak je tomu například v již zmiňovaném *Dizionario giuridico romano*. *Transitio ad plebem* dále ztotožňují s adrogací např. český romanista Josef Vančura ve své učebnici římského práva („byl-li arrogován patricius plebejcem, uskutěčňovala se *transitio ad plebem*, čímž nabývala se spolu i způsobilost státi se tribunem lidu“).³⁸ Tento názor zastával i Ludwig Lange, podle něž šlo o *arrogatio fiduciae causa*.³⁹ Lange také fiktivností adrogace odůvodňuje skutečnost, že si Clodius po jejím provedení mohl ponechat své původní jméno. Ze současných badatelů můžeme uvést např. slovenskou romanistku V. Kleňovou, která se přiklání k Langemu i dalšímu badateli obdobného názoru, W. A. Beckerovi,⁴⁰ a shrnuje, že k uskutečnění *transitio ad plebem* byla potřeba jednak adrogace, kterou se původní patricij dostal pod moc plebeje, a následná emancipace z moci plebejského adoptivního otce, kterou se adrogovaný stal opět osobou *sui iuris*, přičemž první část se dála na *comitia curiata*, které o adrogaci hlasovalo, a byl o ní vydán *lex curiata*.⁴¹ Také A. Maiuri ztotožňuje adrogaci s *transitio ad plebem*, když se o ní zmiňuje ve spojení s Mommsenovou teorií o *detestatio sacrorum* (viz níže), přičemž přímo uvádí: „[Mommsen] založil svoji tezi na úryvku z Cassia Diona týkajícího se nejnámější adrogace zamýšlené jako *transitio ad plebem*, a sice na již zmiňovaném případě tribuna Clodia...“, přičemž dále cituje vylíčení události Cassia Diona z roku 60 př. n. l.⁴²

Druhá skupina přichází s odlišným pohledem. Její teorie spočívá v tom, že velmi striktně odděluje adrogaci a *transitio ad plebem*. Především se snaží přijít na odlišnosti v postupu při Clodiově sice kulhající, ale přesto úspěšném pokusu s adrogací z roku 59 př. n. l., a při původním snažení z roku 60 př. n. l., které mělo být provedeno pravým *transitio ad plebem*. Zastánci tohoto názoru jsou například Josef Král, Vladimír Groh, Theodor Mommsen, George Willis Botsford, ze současných autorů pak Hugh Lindsay a Jeffrey W. Tatum. Tito všichni se ve svých dílech poměrně podrobně zabývají Clodiovou záležitostí. I přes souhlasné konstatování, že adrogace a *transitio ad plebem* byly dva odlišné

³⁸ VANČURA, Josef: *Úvod do studia soukromého práva římského. Díl II*. Praha: nákladem vlastním, 1923, s. 416, pozn. č. 11.

³⁹ Ty měly být obdobou mancipací i koempcí *fiduciae causa*. LANGE, Ludwig: *Über die transitio ad plebem*. [online]. Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner, 1864. Dostupné na: https://archive.org/stream/bub_gb_PKkMAAAAYAAJ#page/n5/mode/2up [cit. 3. 3. 2016].

Srov. též MOMMSEN, T.: *Römische Forschungen*, op. cit., s. 400.

⁴⁰ BECKER, Wilhelm Adolf: *Handbuch der römischen Alterthümer nach den Quellen*. Leipzig: Weidmann, s. 1843–1867.

⁴¹ KLEŇOVÁ, Veronika: Niekoľko poznámok o pôvode rímskeho civilného testamentu. In: HORÁK, Zábaj – SKŘEJPEK, Michal (eds.): *Římské právo a kodifikace. Sborník příspěvků z vědecké konference konané na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 16.–17. dubna 2010*. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 9.

⁴² A to na straně 126. Nutno dodat, že Maiuri se neztotožňuje s Mommsenovým názorem, že by se *detestatio sacrorum* týkala pouze institutu *transitio ad plebem*, a proto o ní hovoří ve spojení s adrogací. Také na jiném místě Maiuri uvádí spojitost *datio in adoptionem s transitione ad plebem*, a to na příkladu D. Giunia Silana Manliana, který byl roku 141 př. n. l. praetorem a jeho otec, patricius T. Manlio Torquato, jej dal k adopci plebejovi D. Giuniovi Silanovi; také dva synové P. Cornelia Scipiona Nasicy vstoupili do plebejských rodin, dokonce pomocí testamentární adopce, a svá jména změnili na L. Licinius Crassus Scipio, a Q. Cecilius Metellus Pius Scipio. MAIURI, Arduino: *Sacra privata. Rituali domestici e istituti giuridici in Roma antica*. Roma «L'Erma» di Bretschneider, 2013, s. 92.

postupy, které mohly vést k témuž cíli – změny z patricije na plebeje –, se však často vůbec neshodují na tom, co bylo ve skutečnosti k *transitio ad plebem* potřeba.

Josef Král uvádí, že se přechod mezi plebeje uskutečňoval pomocí *lex centuriata*. Konzul Metellus promulgoval zákon,⁴³ ale nikoli z náklonnosti ke Clodioví, ale z důvodu jejich příbuzenského vztahu, sám se pak ovšem postaral, aby návrh neprošel, tj. byl veto-ván.⁴⁴ V tomto svém názoru se ztotožňuje s dalším českým vědcem specializujícím se na starověký Řím – Vladimírem Grohem. Ten ve své studii na toto téma rozebírá, že plebejem se mohl patricij stát buď adopcí (v širším smyslu), kterou přešel do plebejského rodu a ztratil svou původní rodovou příslušnost (s čímž se pojily další následky jako nutnost změny jména, rodového kultu atd., což však nebylo na konci republiky dodržováno), nebo speciálním centurijním zákonem, jímž došlo k pravé *transitio ad plebem*. Pak si mohl nejen ponechat své vlastní jméno, ale dokonce založit vlastní plebejský rod.⁴⁵ Pojem *transitio ad plebem* lze tedy podle něj použít *largo* i *stricto sensu*.⁴⁶ V širším smyslu jde o jakýkoli přechod, ať už přímý (transicií v užším smyslu) nebo nepřímý (pomocí adopce, resp. adrogace) patricije mezi plebeje. V užším smyslu se jedná o specifickou proceduru, jejímž účelem je stát se plebejem bez negativních doprovodných následků změny gentility.

Groh pak přichází s následujícím výkladem událostí roku 60 př. n. l. Tribun Herennius svolal prý *contio*, na kterém měl lidu Clodiův přechod mezi plebeje doporučit (což ale nebyla tradiční součást *transitio ad plebem*), a konzul Metellus návrh promulgoval. Strana optimátů, která si nepřála, aby na moc dosáhla význačná osobnost populárů, jakou byl Clodius, si zajistila, že několik tribunů využilo proti návrhu právo veta. Z Ciceronových dopisů podle Groha vyčteme, co bylo potřeba – shromáždění všeho lidu na Martově poli, což nemůže být nic jiného než *comitia centuriata*, která schválí navržený zákon o převodu Clodia mezi plebeje. Groh dovozuje, že důvodem pro vyloučení Clodia z kandidatury na tribunát byla tribunská veta, přes které neprošel návrh centurijního zákona. Slova Cassia Diona na konci textu *Hist. Rom.* 37, 51 ohledně kurijního zákona pokládá za myšlenku samotného Diona, nikoli Metellův argument, proč Clodius nemohl kandidovat na tribuna lidu. Informace od Cassia Diona je tedy zkreslená, neboť Cassius Dio čerpal při sestavení svého vylíčení událostí ze zmínek Velleia Patercula, Suetonia i Plutarcha. Ti píší o Clodioví pouze v krátkosti, a jen o tom, že přešel od patricijů k plebejům (Velleius), že Caesar dal Clodia převést k plebejům, o což se Clodius již předtím marně ucházel (Suetonius), že byl nezákonně převeden (Plútarchos). Cassius Dio byl podle těchto zpráv přesvědčen, že přechod lze uskutečnit pouze adrogací na *comitia curiata*.⁴⁷

Mommsen naproti tomu již dříve (v 2. pol. 19. stol.) dovodil, že *transitio ad plebem* se provádělo pomocí *detestatio sacrorum calatis comitiis*,⁴⁸ a argumentuje pomocí výše uvedeného úryvku z Cassia Diona *Hist. Rom.* 37, 51. Vychází z toho, že pokud Clodius měl složit jakousi přísahu, aby se vzdal patriciátu, bylo to právě *detestatio sacrorum*,

⁴³ Viz Cic. *Att.* 1, 18, 4.

⁴⁴ Viz Cic. *Att.* 1, 19, 5.

⁴⁵ GROH, Vladimír: *Starý Řím*. Praha: Jednota českých filologů, 1931, s. 27.

⁴⁶ GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 161.

⁴⁷ O tom, že zpráva Cassia Diona je v tomto smyslu zmatená hovoří nejen Groh, ale i J. W. Tatum.

⁴⁸ *Detestatio sacrorum* je úkon, kterým se dotčená osoba zříká svého dosavadního soukromého kultu. BARTOŠEK, M., *op. cit.*, heslo: *detestatio*. Tato obecná teze musí být doplněna konstatováním, že teorií, co přesně znamená a obsahuje *detestatio sacrorum* a kdy se používá, je vícero, a jednomyslné specifikace tohoto pojmu ještě nebylo dosaženo. K pojmu *detestatio sacrorum* a shrnutí názorů jednotlivých romanistů viz MAIURI, A., *op. cit.*, s. 123 an.

k němuž mělo dojít na kalátním shromáždění. Tato přísaha podle něj byla mylně spojována s adrogací, zatímco má být aplikována pouze v případech *transitio ad plebem*.⁴⁹ Tomuto vysvětlení oponoval již výše zmiňovaný Lange, na nějž zpětně reagoval Mommsen připojením dodatku k dílu *Römische Forschungen*. Tam uvádí, že standardní postup (tj. provedení *detestatio sacrorum* na *comitia calata*) nemohl být dodržen, neboť *pontifex maximus* Caesar, který měl být úkonu přítomen, byl v té době mimo Řím.⁵⁰ Posun je pak vidět v *Römische Staatsrecht*, kde Mommsen říká, že se přechod patricieje mezi plebeje se uskutečňoval nejspíše pomocí plebiscit.⁵¹

Mommsenovu názoru se blíží G. W. Botsford, který se ve své knize o římských lidových shromážděních v kapitole o *comitia calata* věnuje i otázce rozlišení adrogace a institutu k ní analogickému – *transitio ad plebem*. Jeho teze je následující: v rámci *transitio ad plebem* dochází k přímému přechodu určité osoby nebo celého rodu z patricijského stavu do plebejského. Podle něj muselo jít o speciální úkon odlišný od adrogace, protože ta se nevztahovala na skupiny osob.⁵² Ke Clodiově případu poznamenává, že se nejprve odehrála jakási přísaha na kalátních shromážděních, kterou se Clodius vzdal svého původního postavení mezi patricii. Následně se dostavil na plebejské shromáždění, kde měl, na základě návrhu tribuna Herennia dosáhnout plebejského stavu. Celý tento proces umožňoval ponechání si jména, rodového kultu, a všech ostatních výsad nezávislých na patriciátu. Problém byl však v tom, že konzul Metellus měl za to, že je potřeba *lex curiata*. Botsford shrnuje, že celá procedura měla proběhnout v pořadí: vzdání se patriciátu – potvrzení tohoto úkonu kurijním zákonem – udělení plebejských práv plebiscitem. Protože však nedošlo k přijetí kuriátního zákona a návrhy plebiscita byly vetovány, nemohl být Clodius tribunem zvolen.⁵³

Také Jeffrey W. Tatum, autor biografie Publia Clodia Pulchera, se přiklání k názoru, že *transitio ad plebem* je odlišná od adrogace. Popisuje, že Clodius se chtěl dostat do plebejského stavu všemožnými způsoby právě vyjma adopce. Zkusil tak přechod pomocí *lex centuriata*, která byla ale zablokována tribunským vetem. Podle Tatum je možné, že se také pokusil stát rovnou tribunem lidu pomocí starodávneho institutu kooptace (čímž vysvětluje větu z Cassia Diona o tom, že mělo dojít k přesvědčování tribunů, aby připustili účast patricijů ve svém úřadě). Nakonec prý provedl *detestatio sacrorum*. To ale za dostatečný prostředek nepovažoval konzul Metellus, a jeho mínění potvrdil i senát. Clodius byl tedy v tribunských volbách toho roku odmítnut.

V zásadě se autoři z této skupiny shodují na tom, že základem pro popření totožnosti *transitio ad plebem* a adrogace je, že musel existovat způsob přechodu mezi plebeje, při kterém se neměnila gentilita, a tím ani soukromá *sacra*, ani jméno. Clodius se tímto „čistším“ způsobem snažil přejít k plebejům. Až když se mu to nepovedlo a situace dospěla

⁴⁹ MOMMSEN, T.: *Römische Forschungen, op. cit.*, s. 126.

⁵⁰ MOMMSEN, T.: *Römische Forschungen, op. cit.*, s. 399 an.

⁵¹ MOMMSEN, Theodor: *Römisches Staatsrecht*. Dritter Band. I. Abteilung [online]. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1887, s. 137. Dostupné na: <https://archive.org/stream/handbuchderrmis12mommgoog#page/n8/mode/2up> [cit. 9. 1. 2017].

⁵² K plebejům totiž v římské historii přešly údajně i dva rody: Octaviů a Minuciů. BOTSFORD, George Willis. *The Roman Assemblies: From Their Origin to the End of the Republic* [online]. Repr. Union, New Jersey: The Lawbook Exchange LTD., 2001 (originál z roku 1909), s. 162. Dostupný na: <https://books.google.cz/books?id=2SyF2kmJOxYC&printsec=frontcover&dq=Botsford+Roman+Assemblies&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwi6x6XVILTLAhWEAJokHeTFA7YQ6AEIGzAA#v=onepage&q=Botsford%20Roman%20Assemblies&f=false> [cit. 9. 3. 2016].

⁵³ BOTSFORD, G. W., *op. cit.*, s. 162–163.

k tomu, že Caesar potřeboval, aby se Clodius stal plebejem a posléze tribunem lidu, uskutečnila se adrogace. Ale Clodius i pak užíval svého jména, avšak pouze *per abusum*.⁵⁴

Několik poznámek k *transitio ad plebem*

Při zkoumání *transitio ad plebem* je velmi těžké odpoutat se od názorů již vyslovených, z nichž některé jsou velmi přesvědčivě odůvodněny. V této práci není možné jednotlivě se vyjadřovat k těm či oněm argumentům jednotlivých autorů. Proto níže budou spíše poznámky ke Clodiovu případu, které však nemají ambice na definitivní rozřešení otázky, jak probíhal přechod k plebejům.

Obecné poznámky. Samotný pojem *transitio ad plebem* nám nikterak nepomáhá k rozluštění samotného postupu, jenž byl potřebný pro přechod patricije mezi plebeje. Může být pojmenováním specifického institutu, nebo prostě popisem skutečnosti – toho, že někdo přestoupil k plebejům. Informace, které máme o celém procesu, jsou dosti vágní. Údaje získané z Ciceronových textů je potřeba brát s určitou rezervou – jde většinou jen o příležitostný komentář stávající situace, navíc především v dopisech, které snesou volnější písemný projev než jiné literární dílo, obzvláště jsou-li psány příteli, který je do politické situace, okolností konkrétního případu, i dotčené procedury již zasvěcen, proto mu nemusí být vše popisováno v úplnosti. Navíc jde o vyjádření k záležitosti politického odporce, které může podléhat určitému subjektivnímu hodnocení celé věci. Zároveň jsou ale informace poskytnuté nám Ciceronem zásadní pro posouzení Clodiova případu, a nemůžeme je brát na lehkou váhu. Co se týče Cassia Diona, jeho dílo vzniklo až o více než 200 let poté, co se zkoumané události odehrály, a tak musel čerpat z existujících záznamů, nikoli přímých svědectví. Zbývající výše uvedení autoři tvořili v období mezi zaznamenáním událostí Ciceronem a Cassiem Dionem, časově tedy měly k popisovanému dění blíže než Cassius Dio. Na rozdíl od něj se ale Velleius Paterculus, Plutarchos i Suetonius nijak blíže přímo Clodiem nezabývali, proto je pro ně podstatný jen výsledek jeho snažení, tedy, že se Clodius skutečně plebejem stal.

Navíc se u výše citovaných textů jedná „pouze“ o literaturu nepravdního charakteru. To je ovšem vysvětlitelné skutečností, že sama *transitio ad plebem* se velmi pravděpodobně odehrávala pomocí zákona přijímaného *ad hoc*, ať už šlo o zákon centurijní, tributní, kuriátní (spojený s adrogací nebo pouze analogický k zákonu přijímaném při adrogacích), nebo plebiscitum. Protože vlastně sama o sobě byla přijata ve formě právní normy a sama tedy „pramenem práva“, obecný postup nebyl v jiných pramenech práva upraven. A neexistence takového generálního pravidla také mohla aktéry vést k nejistotě ohledně správného způsobu převodu.

To, co je potřeba z mého pohledu odlišit jsou události let 60 a 59 př. n. l. Ne tak ani proto, že by Clodiův postup obou let musel být nutně odlišný, ale proto, abychom se na něj mohli nezávisle podívat. Začneme od „konce“.

Adrogace v roce 59 př. n. l. Víme s jistotou, že Clodius se stal tribunem lidu v roce 58 př. n. l. díky vstupu do plebejského stavu pomocí adrogace v roce předcházejícím. Ta sice proběhla za zvláštních a nestandardních okolností, a za porušení mnoha, pokud ne právem stanovených, tak alespoň zvykově daných, podmínek. Jejich nesplnění bylo však vykompenzováno Caesarovou autoritou. Ciceronova kritika (ovšem nikoli bezprostředně

⁵⁴ GROH, V.: *Transitio, op. cit.*, s. 167 *et passim*.

poté, co se o Clodiově adrogaci dozvěděl, ale až o dva roky později) se snesla na všechny možné aspekty provedené adrogace, přičemž cílem mělo být dokázat, že se adrogace vůbec neuskutečnila a Clodius potom neměl být připuštěn k tribunátu. Žádná výtka nemířila konkrétně na to, že by se adrogací (správně provedenou) nemohl stát patricij plebejem, a na základě toho pak zastávat úřad tribuna lidu. Nejsou tedy pochybnosti o tom, co za úkon se událo v roce 59 př. n. l.⁵⁵

Rok 60 př. n. l. Variant, co se v tomto roce odehrálo, existuje poměrně dost. Autorka si dovoluje níže nabídnout vlastní hypotézu, která je z jejího pohledu nejpravděpodobnější.

Na počátku úvah autorky tohoto článku o institutu *transitio ad plebem* bylo přesvědčení, že přechod k plebejům se odehrával pomocí adrogace, s níž jej bylo možno ztotožnit, pouze se k ní přidával další důsledek, a to změna zařazení do společenského stavu. Většinou totiž platí, že když se nabízí několik vysvětlení, správné bývá to nejjednodušší. A vzhledem k tomu, že příkladů *transitio ad plebem* je velmi málo, logicky vyvstává otázka, zda je kvůli tomu nutné zřizovat speciální institut, když lze použít adrogaci. Musíme však připustit, že se vyskytují určité drobné odchylky, které mohou být vysvětleny odlišným účelem nebo institutů. Adrogaci lze považovat za jakýsi základ, a *transitio ad plebem* pak za institut buď totožný, nebo alespoň analogický.

Závěry o ztotožnění (v základních rysech) *transitio ad plebem* a adrogace odůvodňuje především to, že samotní tehdejší aktéři, a posléze i jiní antičtí autoři používají i pro Clodiovu adrogaci slovo *transire ad plebem*, což naznačuje totožnost nebo velkou blízkost obou institutů.⁵⁶

Námítky odpůrců ztotožnění adrogace s *transitio ad plebem* byly již zčásti uvedeny: někteří autoři operují s tím, že musí existovat odlišnost především kvůli rozdílným důsledkům – na jedné straně změně a na druhé straně ponechání rodové příslušnosti. V historii nalezneme i využití *transitio ad plebem* jako argumentu některých plebejských rodů, které odvozovaly, ať už právem nebo neprávem, svůj původ od určitého patricijského rodu s tím, že jejich předek právě pomocí tohoto institutu přešel mezi plebeje.⁵⁷ Jsou známy případy, kdy takto plebejové svůj původ „falšují“, jak o tom hovoří např. Cicero.⁵⁸ Podle těch, kteří považují *transitio ad plebem* za absolutně odlišný institut, nemohla být k přechodu používána adrogace, u níž se gentilita měnila, neboť pak by sotva takový argument těchto původně patricijských, posléze plebejských rodů (avšak zachovávajících si stále stejné jméno), obstál.

⁵⁵ Přesto i v tomto případě jsou někteří autoři přesvědčeni, že dotčená procedura nebyla „pravou“ adrogací, ale jakýmsi analogickým postupem umožňujícím zachovat si rodovou příslušnost, jméno a soukromý kult. BOTSFORD, G. W., *op. cit.*, s. 163.

⁵⁶ Např. Cic. *de prov. cons.* 17, 42: *Traduxit ad plebem inimicum meum...* – „Převedli k plebejům mého nepřítele...“ (překlad autorka); Cic. *Att.* 2, 7, 2 (dopis z pol. dubna 59 př. n. l.): *quid enim? ad plebem transisti ut Tigranem ires salutatum?* – „Co to? Stal ses plebejem proto, abys šel pozdravit Tigrana?“ Překlad podle CÍCERO, M. T., *op. cit.*, s. 107; viz též Cass. Dio *Historiae Romanae* 38, 12, 2; Suet. *Caes.* 20; všechny výše uvedené texty se týkají Clodiova úspěšného vstupu mezi plebeje pomocí adrogace. TATUM, J. W., *op. cit.*, s. 91 a k tomu uvedené poznámky pod čarou.

⁵⁷ Tak tomu je např. u *gens Octavia*. Viz pozn. č. 6.

⁵⁸ Cic. *Brut.* 62: *... falsi triumphii, plures consulatus, genera etiam falsa et ad plebem transitiones, cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus; ut si ego me a M'. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio consul anno x post exactos reges fuit.* – „... falešná vítězství, konzulské úřady, falešná příslušnost k rodu i přechody k plebejům, když osoba nižšího postavení odvozuje svůj původ od šlechtického rodu stejného jména; jako bych já předstíral, že jsem potomek M. Tullia, patricije, který byl konzulem společně se Serviem Sulpiciem desátý rok po vyhnání králů“ (překlad autorka). Na to poukazuje i T. Mommsen a výslovně uvádí příklad rodů Juniů, Caecilů a Memmiů. MOMMSEN, T.: *Römische Forschungen, op. cit.*, s. 122.

Abychom původní hypotézu o totožnosti či analogii adrogace a *transitio ad plebem* opět vrátili do hry, stačí uvést, že Clodius nebral regulérní následky adrogace v potaz a dál používal své původní jméno, zachoval svá dřívější *sacra privata* – nikoli ta svého adoptivního otce Fonteia. Zkrátka choval se jako by adrogací dosáhl přesně a také pouze toho, co chtěl – plebejského stavu. A známe i další příklady osob, které zachovaly své jméno, přestože byly adrogovány.⁵⁹ Takže tvrzení, že tyto instituty musely být odlišné z důvodu jejich dopadů rodovou příslušnost, není nevyvratitelné. Stačilo, aby dotyčné osoby prostě nerespektovaly tradiční důsledky adrogace stejně jako Clodius, a hned máme stejný výsledek adrogace i *transitio ad plebem*. Případně můžeme v možnosti ponechat si stávající gentilitu vidět onu „drobnou odchylku“ od běžného průběhu adrogace.

Z pohledu autorky tedy nic stoprocentně nevylučuje, že by *transitio ad plebem* vycházela ze stejného základu jako adrogace. Samozřejmě nelze lpět na stoprocentní totožnosti, ale je potřeba připustit i určitou míru flexibility a variability, co do způsobů provedení (jak ještě uvidíme níže), tak důsledků obou institutů.

Doplňme nyní komentář k vylíčení událostí roku 60 př. n. l., které se nám zachovalo. Začneme rolí tribuna lidu Herennia a konzula Metella. Herennius ze své funkce nemohl vznášet návrhy zákonů (plebiscit) jinde než na plebejských shromážděních, které bychom ale nejspíše neoznačili zároveň jako *universus populus*, jak se Cicero vyjadřuje o těch, kteří mají o návrhu hlasovat. Tribun Herennius se tak angažoval asi spíše v *contiones*,⁶⁰ které mohl svolat, a zde přednést návrh a především přesvědčovat lid, aby podpořil převod Clodia mezi plebeje. Ciceronovo spojení *idemque fert* (Cic. Att. 18, 1, 4) nemusí nutně znamenat, že Herennius podal rogaci zákona, ale že prosazoval na *contiones*, aby se hlasující lid postavil k probíranému návrhu zákona pozitivně.

Konzul Metellus naopak mohl vznášet návrhy všude jinde než na plebejských shromážděních. U něj je v popisu situace použito Ciceronem „*promulgatum*“, z toho lze vyvodit, že to byl Metellus, který podával návrh příslušného zákona. Jednání obou mužů proběhlo někdy před 20. lednem r. 60 př. n. l. (datum dopisu Cicerona, v němž se o této události zmiňuje). O návrhu měl, opět podle Cicerona, hlasovat *universus populus in Campo Martio*. Mělo-li se jednat o shromáždění všeho lidu (nikoli tedy pouze plebejů), na výběr zůstávají *comitia centuriata*, *comitia tributa* a *comitia curiata*. Ani jedno z nich nelze stoprocentně zahrnout. Metellus mohl podat návrhy na všechny tři. Obvykle se ve spojení s Martovým polem zmiňuje shromáždění centurijní, které se z důvodu své vojenské povahy muselo scházet za *pomoerium*. Také *comitia tributa* se na tomto místě někdy shromažďovala. U *comitia curiata* takovýto doklad nemáme, obvykle se sice scházela *intra pomoerium* na *comitiu*,⁶¹ ale vzhledem k jejich klesajícímu významu v dobách republiky není absolutně vyloučeno, aby se sešly i na Martově poli, aniž by o tom kdo referoval. S tím navíc souvisí také skutečnost, že v období pozdní republiky již běžně zastupuje na kurijním shromáždění lid pouhých 30 liktorů. Ani v pozdějších pramenech přesto nepřestává být toto shromáždění označováno jako *populus*.⁶² Na kurijní shromáždění ukazuje také úryvek

⁵⁹ Uvádí se např. Titus Pomponius Atticus, adoptovaný svým strýcem Q. Caeciliem, který však nadále používal svého dřívějšího jména. KRÁL, J., *op. cit.*, s. 52.

⁶⁰ Shromáždění lidu, na nichž se nehlasovalo, a kde magistráti informovali o vznesených návrzích a důležitých událostech, případně se snažili získat mínění lidu na svou stranu. BARTOŠEK, M., *op. cit.*, heslo: *convenire*.

⁶¹ To se nacházelo v blízkosti fóra (*Forum Romanum*), před *Curia Hostilia*.

⁶² Stačí poukázat např. na Gai 1, 98 nebo Gell. *Noctes Atticae* 5, 19, 6.

z Cassia Diona, který uvádí, že právě kurijní zákon scházal Clodiovi k tomu, aby se právo-
platně mohl stát plebejem a kandidovat ve volbách na plebejského tribuna.

Pokud bychom brali v úvahu, že shromáždění, jemuž byl zákon o přestupu Clodia k plebejům Metellem navržen, byla *comitia curiata*, opět nás to směřuje k postupu stejnému, jaký je vyžadován pro adrogaci. Pro tu je potřeba zkoumání pontifiků ohledně podmínek adrogace, souhlas lidu ve formě zákona (*lex curiata*) a prohlášení označované jako *detestatio sacrorum*, vedoucí ke vzdání se rodové příslušnosti a přijetí jiné. *Detestatio sacrorum* se konalo na tzv. kalátním shromáždění.⁶³

K přijetí kurijního zákona ovšem nedošlo, neboť ostatní magistráti využili svého práva veta. To mohli využít tribunové jak proti vystupování Herennia v *contiones*, tak proti Metellovu návrhu zákona. Chyběl tak potřebný *lex curiata*, aby převod Clodia mezi plebeje byl úplný. Clodius se však nevzdal a stejně se téhož roku přihlásil k volbě tribuna lidu. Co ho mohlo vést k myšlence, že jeho pokus není předem ztracen? Podle mého názoru to mohlo být právě předchozí prohlášení, které uskutečnil na *comitia calata*. Nemuselo jít nutně o *detestatio sacrorum* známé z adrogace, které sloužilo ke změně rodové příslušnosti, ale o jinou obdobnou přísahu, jíž se vzdal patriciátu.

Nevezmeme-li zavděk vysvětlením, v němž figurují jako lidové shromáždění *comitia curiata*, neboť jejich konání se nespojuje s Martovým polem, a přijmeme-li názor, že interpretace událostí Cassiem Dionem je poněkud zkeslená, nabízí se další řešení.

Cicero skutečně spojením *universus populus in Campo Martio* mohl myslet centurijní shromáždění. V dějinách Říma existují případy, kdy bylo lidové shromáždění rozestavené podle centurií, ale fungovalo jako *comitia calata*, tj. šlo o *calata comitia centuriata*. Jak slavnostní prohlášení o přestupu od patriciů k plebejům, tak přijetí samotného zákona se mohlo uskutečnit na tomto shromáždění. Máme doloženou pouze jednu funkci *calata comitia centuriata*,⁶⁴ a to u Aula Gellia:

Noctes Atticae 15, 27, 1–2: „V první knize Laelia Felixe nazvané ‚ke Q. Muciovi‘ se říká, že Labeo psal o *comitia calata* (svolaném shromáždění), které se schází za přítomnosti kolegia pontifiků, buď za účelem volby krále, nebo flaminů. Z těchto shromáždění jsou některá kuriátní, jiná centuriátní: kuriátní jsou svolávána kurijním liktorem, centurijní trubačem.“⁶⁵

Zajímavé ale je to, co následuje:

Noctes Atticae 15, 27, 3: „Na těch shromážděních, která jsme již dříve nazvali ‚kalátní‘, se koná slavnostní zřeknutí se náboženského kultu a zřizování testamentů.“⁶⁶

Zde (a dále) se nerozlišuje, jestli tato *comitia calata* jsou *curiata* nebo *centuriata*. To by mohlo svědčit hypotéze, že *transitio ad plebem* byla jakousi obdobou adrogace, vykonáva-

⁶³ Gell. *Noctes Atticae* 15, 27, 3. *Comitia calata* se zabývala záležitostmi typicky s náboženským obsahem. Scházela se u *Curia Calabra* na Kapitolu. BOTSFORD, J. W., *op. cit.*, s. 154. RICHARDSON, Lawrence, jr.: *A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*. [online]. Baltimore – London: The Johns Hopkins University Press, 1992, s. 102. Dostupný na: https://books.google.cz/books?id=K_qjo30tjHAC&printsec=frontcover&dq=A+New+Topographical+Dictionary&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKewiE98K8u7XRAhVLC8AKHQVnC3kQ6AEIGzAA#v=onepage&q=A%20New%20Topographical%20Dictionary&f=false [cit. 9. 1. 2017].

⁶⁴ Jak říká BOTSFORD, J. W., *op. cit.*, s. 154 a 156.

⁶⁵ *In libro Laelii Felicis ad Q. Mucium primo scriptum est Labeonem scribere „calata“ comitia esse, quae pro conlegio pontificum habentur aut regis aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum autem alia esse „curiata“, alia „centuriata“; „curiata“ per lictorem curiatum „calari“, id est „convocari“, „centuriata“ per cornicinem.* Překlad v textu do češtiny autorka.

⁶⁶ *Isdem comitiis, quae „calata“ appellari diximus, et sacrorum detestatio et testamenta fieri solebant.* Překlad v textu do češtiny autorka.

né na centurijních shromážděních, které nejprve fungovaly jako kalátní a pak jako běžné komície.

Závěr

Možná nikdy přesně nezjistíme, jaká procedura se přesně pod pojmem *transitio ad plebem* skrývala. Je samozřejmě legitimní otázkou, zda sami Římané měli přesně vymezený postup používaný stejně ve všech případech přechodu mezi plebeje.⁶⁷ Že by tomu tak nebylo, je pro nás, kteří jsme ve velké míře ovlivnění názíráním práva skrze definice, kategorizaci a systém vnesený do římského práva moderní německou pandektistikou, téměř nepředstavitelná věc. Pojmově a dogmaticky propracovaný systém soukromoprávních institutů a vytvoření obecné teorie soukromého práva, které charakterizují vývoj právní vědy v 19. století, a které se od té doby staly neoddělitelnou součástí evropské právní kultury, můžou někdy být i překážkou pro pochopení myšlení antického člověka. Toto konstatování však nemá směřovat proti německé pandektistice, která je významným milníkem rozvoje právního prostředí v Evropě, jen má upozornit na to, že všechno nejde vždy jednoduše zaškatulkovat. Zvláště, když se zabýváme obdobím, v němž se jednotlivé právní instituty teprve rodí, a postupně se zjišťuje, které je dobré ponechat a které nahradit nebo změnit.

Římské právo se vyvíjelo a přizpůsobovalo měnícím se poměrům. Právě proto nám mnohdy dělá problém přesně určit, co se v jednotlivých případech ve skutečnosti stalo – postup mohl být časem modifikován, přizpůsoben okolnostem. Nezbyvá než dál se snažit proniknout do podstaty zdrojů, které máme, a co nejpřesněji je vysvětlit, ačkoli ani to nám dnes k odhalení pravdy nemusí stačit. A v této nevědomosti, která nás žene kupředu v našem bádání, lze jistě také najít krásu vědy o římském právu.

Právní a neprávní prameny

Gai 1, 98

D. 1, 2, 2, 7 (Pomp. lib. sing. enchir.)

D. 1, 2, 2, 35 (Pomp. lib. sing. enchir.)

Cass. Dio *Historiae Romanae* 37, 51

Cass. Dio *Historiae Romanae* 38, 12, 2

Cic. *Att.* 1, 18, 4–5

Cic. *Att.* 1, 19, 5

Cic. *Att.* 2, 1, 4–5

Cic. *Att.* 2, 7, 2

Cic. *Brut.* 62

Cic. *de prov. cons.* 17, 42

⁶⁷ Možná přesné údaje ani mít nemůžeme protože *transitio ad plebem* neměla pevně stanovenou formu, a k jejímu uskutečnění bylo potřeba přijmout zákon, bez určení, který to musí být. Hypotéza tedy může být i taková, že Herennius i Metellus podali zákonné rogace, každý na „svém“ shromáždění lidu – Herennius na *concilia plebis tributa*, Metellus na shromáždění všeho lidu na Martově poli (at' už jde o kterékoli). To by vysvětlovalo Ciceronovu poznámku, že: *Metellus... quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio*. Proti oběma návrhům však bylo podáno veto. Clodius se sice pokusil kandidovat na úřad tribuna lidu, ale protože žádný zákon (zahrnující v to i plebiscitum) o jeho převedení nebyl přijat, byl u voleb odmítnut.

Gell. *Noctes Atticae* 5, 19, 6
Gell. *Noctes Atticae* 15, 27, 1
Gell. *Noctes Atticae* 15, 27, 2
Gell. *Noctes Atticae* 15, 27, 3
Liv. 3, 65
Liv. 4, 16
Plut. *Cato Minor* 33
Suet. *Caes.* 20
Suet. *Aug.* 2
Suet. *Aug.* 27
Suet. *Tib.* 2
Suet. *Tib.* 9
Suet. *Tib.* 16
Suet. *Vesp.* 12
Suet. *Titus* 6
Vell. Pater. *Historiae Romanae* 2, 45
Zon. 7, 15

***Transitio ad plebem* – The Case of Publius Clodius Pulcher**

Kamila Stloukalová

Summary

The paper deals with the *transitio ad plebem* (i.e. a transfer of a person holding originally the patrician rank to another social group – the plebeians) using the best well-known example of the *transitio ad plebem* of Publius Clodius Pulcher in 60 BC. General aspects regarding the reason of the transfer to the plebs are described, as well as the personality of Clodius, as this information provides the necessary introduction to the main topic of this paper – the form of the *transitio ad plebem*. Because of the non-sufficient evidence on the matter, the specification of the form is not an easy task. The testimony about Clodius' *transitio ad plebem*, though the richest we have, does not shed much light on what was the nature of the analysed institution. Many completely different opinions have been offered since the 19th century, all of them based on the evidence of identical ancient sources – Cicero's letters to Atticus, *Historiae Romanae* of Cassius Dio, and brief remarks concerning the topic in the texts of Plutarchos, Velleius Paterculus and Suetonius.

There are two main theories dealing with the *transitio ad plebem*. The first suggests that this institution is the same as the *adrogatio* (a kind of an adoption), the second, on the contrary, asserts the form of the transfer to plebs has to be a different institution from the adrogation. The paper summarises the opinions and the pros and cons of both of them. The author of the paper takes the view of the first group, i.e. the *transitio ad plebem* is similar to the *adrogatio*. However, the procedure of adrogation may probably be modified for the special purposes of the transfer to the plebs, particularly as regards the impacts on the name and private rites (*sacra privata*) of the transferred person.